

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 7, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.8

О. Ф. Івашина,
д. е. н., доцент, професор кафедри менеджменту ЗЕД,
Академія митної служби України, м. Дніпропетровськ

ПРОБЛЕМА РАЦІОНАЛЬНОСТІ В “ОСНОВНОМУ НАПРЯМІ” ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

О. F. Ivashyna,
Doctor of Sciences, Professor of Department of FEA Management,
Academy of Customs Service of Ukraine, Dnepropetrovsk

THE PROBLEM OF RATIONALITY IN THE "MAIN DIRECTION" OF ECONOMIC THEORY

У статті розглядається актуальна проблема раціональності економічного суб'єкта в процесі її еволюції та розвитку. Доводиться методологічна обмеженість неокласики і кейнсіанства, основаних на визнанні абсолютної раціональності поведінки економічних суб'єктів. Разом з тим, підкреслюється важливість неокласичних і кейнсіанських моделей загальної рівноваги, які можуть мати емпіричні впровадження. Розробка принципів динамічного аналізу в кейнсіанстві зумовило необхідність урахування невизначеності, як чинника прийняття раціональних рішень, і розширення концептуальних меж у розв'язанні методологічних питань шляхом визнання нераціональної поведінки економічних суб'єктів. Розглянуто спробу вирішення проблеми раціональної поведінки економічних суб'єктів в межах теорії адаптивних і раціональних очікувань. Доводиться необхідність побудови моделей економічної поведінки на основі слабкої раціональності, що і відбувається в інституціональній теорії.

This paper describes the important problem of rationality of the economic entity during its evolution and development. The methodological limitations of neoclassical and Keynesian theories based on the recognition of absolute rational behavior of economic agents are proved. However, it is emphasized the importance of neoclassical and Keynesian general equilibrium model that can have empirical implementation. Development of principles of dynamic analysis of Keynesianism has necessitated consideration of uncertainty as a factor in the adoption of sustainable solutions, and expand the conceptual boundaries to address the methodological issues by recognizing the irrational behavior of economic agents. An attempt to address the problem of rational behavior of economic agents within the theories of adaptive and rational expectations is considered. The necessity of constructing of models of economic behavior based on weak rationality that happens in institutional theory is proved.

Ключові слова: адаптивні очікування, кейнсіанство, методологія, неокласика, раціональні очікування, раціональність.

Keywords: adaptive expectations, Keynesianism, methodology, neoclassical, rational expectations, rationality.

У науковій думці історико-економічні дослідження проблеми раціональності економічного суб'єкта завжди були і є актуальними. Вони дозволяють поєднувати історико-хронологічний підхід з проблемно-теоретичним змістовним підходом, який об'єктивно відображає різноманітність наукових традицій економічної думки і одночасно несе в собі інтелектуальні традиції, яких додержуються автори робіт. Зазначену проблему намагалися вирішити всі школи в економічній теорії, і сьогодні, відносно неї відбуваються дискусії. Вона розглядається в працях В. С. Автономова, О. І. Ананьєва, В. Д. Базиловича, А. А. Гриценка, В. С. Савчука, В. М. Тарасевича [1–6] та ін. Необхідність розширення ракурсу аналізу раціональності економічного суб'єкта потребує розширення історико-наукової компоненти макроекономічної теорії та практики, низка аспектів яких залишається недопрацьованою. Зокрема, подальшого розвитку вимагає комплекс питань, пов'язаних з проблемою раціональності та невизначеності в макроекономічній теорії, яка сьогодні розвивається не тільки в межах “основного напрямку”.

Метою статті є надання сучасної інтерпретації минулого розвитку проблеми раціональності економічного суб'єкта з урахуванням сучасної історико-економічної науки та використання її евристичного потенціалу.

Як відомо, група економістів, яку в економічній літературі називають класиками, за період з моменту виходу в світ відомої книги А. Сміта “Про причини багатства народів” і до виходу “Капіталу” К. Маркса створила нову дослідницьку парадигму. В її межах досліджується господарство, що регулюється дією цінних механізмів на конкурентних ринках. Незважаючи на те, що погляди економістів-класиків суттєво відрізнялися між собою, вони зробили значний внесок у створення теоретичних засад сучасної макроекономіки і використали методологічний підхід, який полягає у визначенні економічного суб'єкта як “homo oeconomicus” – економічна людина, раціональний господарюючий суб'єкт [7; 8]. Саме на подібних уявленнях базується методологія неокласичної теорії ринкової та макроекономічної рівноваги.

Починаючи з часів маржинальної революції, яка відбулася в останній третині XIX ст., неокласична економічна теорія виходить з раціональної поведінки економічного суб'єкта як базового методологічного принципу досліджень. Неокласики “кембриджської школи” А. Маршалл, А. Пігу, А. Вальрас, які уточнили аналітичні мікроекономічні основи класичної теорії та розробили деякі елементи формалізованої загальноекономічної моделі, виходили з того, що економічні суб'єкти керуються егоїстичними мотивами при розв'язанні проблеми збалансування попиту і пропозиції на товарних ринках і ринках факторів виробництва, оптимізації зайнятості при забезпеченні рівноваги попиту і пропозиції на інших ринках і невтручанні держави в економічні процеси [9; 10; 11]. Важливі елементи неокласики, включені в контекст теорії економічного відтворення, були перенесені в макроекономічну площину з мікроекономічної та використовують її термінологію. Існують всі підстави говорити про певне об'єднання в межах неокласики мікроекономічного та макроекономічного підходів на основі раціональності економічного суб'єкта.

Кейнсіанці використали фундаментальний методологічний принцип неокласики у своїй базовій макроекономічній моделі рівноваги, як основний психологічний закон, що пояснює раціональність вибору всіх агрегованих суб'єктів ринкової економіки. Однак, методологічна обмеженість неокласики і кейнсіанства, основаних на використанні суб'єктивно-психологічного підходу, який став важливим методологічним підходом дослідження в “основному напрямку” економічної теорії, стала очевидною з моменту їх поширення. Вона проявилася в скептицизмі щодо можливостей даних теорій враховувати поведінку економічних суб'єктів при вирішенні окремих важливих практичних питань економічного розвитку та побудові загальноекономічної моделі.

Сучасна макроекономічна теорія своїм розвитком зобов'язана науковій дискусії, яка була викликана світовою економічною кризою та нерозривно пов'язана з ім'ям Дж. М. Кейнса. Вона пройшла довгий шлях розвитку від простих макроекономічних моделей рівноваги на окремих ринках до “нової макроекономіки” і

складних комп'ютерних моделей на основі визнання раціональної поведінки макроекономічних суб'єктів. Корисність макроекономічної моделі полягає в тому, що порівнюючи її з іншими, альтернативними моделями з'являється можливість оцінити останні та визначити чи необхідно їх відкинути або достатньо лише корегувати. Так, у свій час К. Маркс поглибив класичну політекономію та прийшов до висновку, що йому вдалося спростувати класиків довівши, що капіталістичний спосіб виробництва вивільняє динаміку самоликвідації. Навпаки, Дж. Кейнс, спираючись на неокласичну модель, довів, що змінюючи окремі її елементи можна запобігти краху ринкової системи. Він завдав удару і розхитав класичну догму гармонійного саморегулювання економіки шляхом зміни цін на рівні повної зайнятості без необхідності економіко-політичного управління цим процесом з боку держави [12].

Те, що окремі гіпотези макроекономічної моделі знаходять емпіричне підтвердження, для моделі в цілому значення не має. Навпаки, набагато більше значення має те, що деякі з гіпотез є емпірично не доведеними. Тому, метою загальнооекономічної моделі є не стільки пояснення все більш складних емпіричних ситуацій, скільки абстрактне з'ясування питання наскільки раціональна поведінка економічних суб'єктів є умовою функціонування моделі і забезпечує можливість досягнення загальнооекономічного оптимуму. Однак завжди слід перевірити, які з умов моделі виконуються емпірично приблизно, а які ні, які наслідки мають відхилення дійсності від моделі для функціонування ринкової економіки і якими можуть бути заходи з корегування економічної політики. Якщо за допомогою загальнооекономічної моделі стає зрозумілим за яких ринкових умов можна отримати позитивні результати, тоді її можна застосовувати.

Кейнсіанська революція надала економічній теорії важливий імпульс для подолання окремих обмежень неокласичної парадигми, що знайшли відображення в неокласичній моделі загальної рівноваги та рішуче змінила теорію та практику економічної політики. Теоретичні напади на кейнсіанство довели, що неокласики не можуть обійтись без критики Кейнса і змушені дискутувати з ним. Вони намагалися наблизити кейнсіанство до неокласичних позицій (монетаризм, теорія пропозиції), до синтезу кейнсіанства і неокласики (неокласичний синтез, модель IS-LM) або до нових теоретичних конструкцій, де неокласика і кейнсіанство розглядаються як окремі випадки загальної теорії та нової економіки (нові класики). Але більш пізня критика теоретичних позицій Кейнса довела, що в багатьох питаннях він не знаходився в фундаментальних протиріччях з неокласиками, як це здавалося з початку. До того ж подібна критика недооцінює того, що шляхом поєднання окремих елементів і нових ідей виникла нова, у порівнянні з неокласиком, теорія економічного процесу, яка в дусі наукових революцій Т. С. Куна обумовила появу нової парадигми, змусивши економічну теорію змінити напрямок розвитку [13].

Завдяки критиці теореми Ж. Б. Сея, поєднанню теорії товарного ринку і теорії грошей, врахуванню того факту, що прийняття рішень відбувається в умовах невизначеності та фіксованих цін Кейнс надав поштовх новим дослідженням в межах макроекономічної теорії. Важливим є те, що він не тільки використав характерні для неокласичної школи компаративістсько-статичний аналіз, а й започаткував розробку принципів динамічного макроекономічного аналізу, розвинутих в роботах неокейнсіанців, які поставили під сумнів раціональність поведінки економічних суб'єктів.

Якщо у неокласиків присутня раціональність поведінки економічного суб'єкта і відсутня невизначеність, то в кейнсіанському підході з'являється невизначеність і, відповідно, виникає питання про можливість раціональної поведінки економічного суб'єкта. У реальності економічний суб'єкт завжди знаходиться в умовах невизначеності, ризику, обмеженого часу, асиметричності та неповноти інформації, і є всі підстави вважати, що він не може приймати раціональні, економічно обґрунтовані рішення. Неокласики змушені визнавати наявність ризиків, які існують внаслідок відсутності повної інформації про ринок. Тому в неокласичних моделях до уваги приймається ризик, який можна оцінити, а майбутнє описати за допомогою ймовірних розподілів ризику відповідно до моделі фон Неймана–Моргенштерна. У посткейнсіанській теорії невизначеність майбутнього набуває інших ознак. Вона відрізняється від ризику тим, що не має надійної наукової основи для розрахунку відповідних ймовірностей і впливає на формування очікувань економічних суб'єктів. У посткейнсіанській теорії відбувається розширення концептуальних меж у розв'язанні методологічних питань, насамперед через невизнання абсолютної раціональності економічних суб'єктів та врахуванні її існуючих варіантів [1, с. 138–187]:

- концепції невизначеності та ризику (Ф. Найт, Дж. Кейнс та ін.), що відображають об'єктивну відсутність повної та достовірної інформації про наслідки можливих дій;
- теорії пошуку інформації, які пояснюють, що пошук інформації потребує витрат і часу, а тому граничні вигоди від отриманої інформації дорівнюють граничним витратам на пошук інформації;
- теорія очікуваної корисності, яка пояснює, чому очікувана корисність за наявності кількох можливих наслідків певної дії являє собою суму корисностей кожного варіанта наслідків з урахуванням імовірності даного варіанта відповідно до моделі фон Неймана–Моргенштерна;
- моделі аномалій теорії очікуваної корисності, які відображають залежність очікувань від контексту, ефекту володіння, зміни очікувань тощо, оскільки люди схильні перебільшувати очікувану корисність у порівнянні з моделлю фон Неймана–Моргенштерна та недооцінювати ризики.

З появою теорії "неокласичного синтезу" сфери дії раціональності та невизначеності було обмежено областю мікроекономіки, а макрорівень характеризувався існуванням "грошової ілюзії", яка є результатом нерациональної поведінки економічних суб'єктів, зумовленою браком достовірної інформації. Спробу знайти компроміс між невизначеністю та раціональністю поведінки економічного суб'єкта, а також ліквідувати розрив між мікро- і макрорівнем в економічній теорії зроблено в межах нової класики (нової макроекономіки) шляхом створення логічно доведеної та емпірично підтвердженої теорії адаптивних і раціональних очікувань. Модель адаптивних очікувань та переваг, у якій очікування та переваги вважаються залежними від результатів попередніх дій розроблено в роботах представників нової класики Р. Барроу, Р. Лукаса, Б. Маккалума, Т. Сарджента [14–17].

Окремі макроекономічні наслідки використання теорії адаптивних очікувань є суттєвими. На відміну від основної неокласичної моделі рівноваги ринку праці та товарного ринку, яка не враховує цінних змін, нові класики намагаються їх врахувати. Вони включають до макроекономічного аналізу вплив очікуваних змін окремих показників на повну та неповну зайнятість, інфляцію, кон'юнктуру, економічне зростання. На рівні емпіричного аналізу накопичено багато свідчень того, що наслідки систематичних і очікуваних змін в економічній політиці не зводяться до зміни виключно номінальних величин, а викликають реальні зміни. Так, у традиційній неокласичній моделі, не модифікованій очікуваннями, вважається, що економічні суб'єкти на ринку праці орієнтуються на реальні ставки заробітної плати. Відповідно, необхідна кількість праці у певному періоді вважається функцією від ставки реальної заробітної плати в тому ж періоді. Це припущення є достатньо сміливим, однак не реалістичним внаслідок існування цінних змін протягом певного періоду, дій профспілок, існування трудових контрактів та дії інших чинників.

Той, хто укладає трудову угоду на початку року з постійною ставкою заробітної плати на весь рік, ще не знає, як буде змінюватися та якою буде реальна заробітна плата на кінець року. Кожен працюючий в якості винагороди розраховує отримати певну реальну заробітну плату і, пропонуючи власну працю, крім номінальної заробітної плати, очікує та враховує зміну цін в цей період. Він орієнтується не стільки на існуючу номінальну ставку заробітної плати, скільки на очікувану в даному періоді зміну цін та реальну заробітну плату. Відповідно до очікуваної зміни цін та її впливу на характер і ступінь узгодженості між очікуваними та дійсними цінами відбуваються суттєві зміни в поведінці економічних суб'єктів і результатах функціонування економіки. Таким чином, очікування економічних суб'єктів можуть суттєво впливати на реальні економічні ефекти.

У рамках неокласичної моделі передбачається постійний рівень цін протягом всього довгого періоду проведення аналізу, хоча в реальності очікування щодо рівня цін змінюється від одного короткого періоду до іншого. Для врахування подібних змін, у запропонованій новими класиками теорії адаптивних очікувань, господарюючі суб'єкти очікують рівень цін, який залежить від динаміки цін, що існувала в попередньому періоді або протягом кількох попередніх періодів. Нові класики виходять із імовірності того, що досвід минулого може визначати очікування в майбутньому і, дійсно, в багатьох випадках практичний досвід минулого доводить, що зміни окремих макроекономічних величин можна апроксимативно пояснити за допомогою спеціальних форм авторегресивної моделі очікування. При такому підході очікувані ціни або очікувані зміни цін пояснюються виключно тими змінами, які відбувалися в минулому.

Очевидною слабкістю подібних моделей є те, що очікування в них виражаються виключно в застиглому вигляді завдяки минулому досвіду. Так, в моделі з фіксованим очікуванням ціни очікуваний рівень цін вводиться лише як екзогенна величина. В авторегресивній моделі адаптивних очікувань очікувані ціни визначаються виключно цінами минулих періодів, а в більш простих версіях – тільки цінами останнього періоду. Хоча при зміні величини та функції попиту очікування не відповідають цінам минулого періоду, економічні суб'єкти залишаються при цьому вірними ірраціональному очікуванню всупереч емпірично отриманому досвіду і не вчаться на власних помилкових прогнозах. Для того щоб отримати уроки із помилкових прогнозів (адаптивні гіпотези очікування) висувалися різні версії авторегресивних гіпотез очікування, у яких, як і раніше, зберігається незмінною основна помилка формування очікування – їх орієнтація виключно на минуле.

Для подолання обмеженості теорії адаптивних очікувань М. Фридмен висунув модифіковану гіпотезу адаптивних очікувань, відповідно до якої очікування базуються на минулому досвіді, однак при цьому постійно перевіряються і змінюються в процесі економічної діяльності. Саме тому економічні суб'єкти можуть приймати невірні рішення в короткому періоді, однак в довгому періоді їх передбачення правильні, а дії цілком логічні [18, с. 226].

З часом було запропоновано модель раціональних очікувань, яка враховує інформацію про стан і перспективи розвитку ринків, вибір і розробку стратегій та раціональної процедури прийняття рішень. З позицій теорії раціональних очікувань нові класики дослідили проблеми нейтральності грошей в економіці, безробіття та зайнятості, ефективності державного регулювання економіки. Теорія раціональних очікувань, яка належить Дж. Муту, є спробою подолати недоліки теорії

адаптивних очікувань. На відміну від Г. Саймона, який вважає, що люди переривають пошуки найкращого вирішення проблеми тоді, коли знаходять перший задовільний для них варіант поведінки та наслідують йому, Мут доводить, що при розв'язанні будь-яких проблем люди намагаються діяти раціонально навіть в умовах невизначеності та діють за вже перевіреними в минулому схемами. Це означає, що економічні суб'єкти завжди діють за принципом оптимальності [19, с. 316].

Відповідно до теорії раціональних очікувань дії економічних суб'єктів дійсно можуть бути оптимальними, якщо суб'єктивні очікування узгоджуються з умовними математично розрахованими очікуваннями з урахуванням усієї наявної інформації. Мут вважає, що в дійсності раціональні очікування схожі з передбаченнями релевантної теорії. Якщо це так, то в поєднанні з релевантними теоріями теорія раціональних очікувань має важливі наслідки. Насамперед, мова йде про повернення до неокласичних уявлень про взаємодію реального та грошового секторів економіки. Так, загально визнана "релевантна" макроекономічна теорія за своєю суттю є неокласичною моделлю, і навіть при введенні раціональної гіпотези очікування надає той же результат, що і основна неокласична модель: експансивна і контрактивна політика грошової маси не мають ніяких реальних наслідків, навіть короткострокових, за виключенням інфляційних і дефляційних цін. Це має серйозні наслідки кон'юнктурно-теоретичного та кон'юнктурно-політичного характеру.

Очевидно, що теорія раціональних очікувань не вирішує всіх проблем прийняття оптимальних рішень економічними суб'єктами. Її основним недоліком є те, що вона відкидає усі моделі неповної раціональності, і навіть підходи кейнсіанців, які недооцінюють обмежену раціональність економічних суб'єктів.

Так, нові класики відкидають ефективність "точного налаштування" в дусі кейнсіанства, а також будь-яку політику реагування на поточну ситуацію, однак допускають доцільність такої політики, яка впливає на інституціональну структуру. В свою чергу, критики нових класиків закидають їм те, що вони виключають будь-які нецінові сигнали, що погано узгоджуються з реальною поведінкою людей. Якщо ж визнати, що навіть в умовах гнучкості цін люди реагують не тільки на цінові сигнали, то загальна картина економіки суттєво відрізняється від тої, яку окреслили не тільки нові класики, а й вся неокласична школа та кейнсіанці.

Скептицизм відносно можливостей неокласичної та кейнсіанської теорій щодо пояснення економічної рівноваги та вирішення окремих практичних питань є цілком очевидним. Це доводить розвиток "нової макроекономіки", яка досліджує економічні процеси в умовах твердих цін на товарному ринку та ринку робочої сили, що значно спрощує прийняття раціональних економічних рішень. Її поява свідчить про відмову від аналізу проблеми раціональності економічних суб'єктів і початок поглибленого розвитку міждисциплінарних зв'язків. Саме тому посилюється інтерес до інституціональних методів дослідження. Цей інтерес значною мірою зумовлений наявністю багатьох фактів, які суперечать моделі очікуваної корисності, побудованої на основі аксіом Неймана-Моргенштерна, що й нині є фундаментом для пояснення індивідуальних рішень в умовах невизначеності.

Усі теорії "обмеженої раціональності" надають економічному суб'єкту "право на помилку", однак не в сенсі трансцендентальної ірраціональності, а, скоріше, в сенсі відносності та конкретності об'єктивної істини. Зрозуміло, що не все змінні, які розглядаються в моделях "обмеженої раціональності", об'єктивно визначені в даний момент часу. Майбутній розвиток об'єктивно детермінований наявними передумовами, тому економічні суб'єкти намагаються раціонально, у формі трансцендентальних раціональних процедур урахувати інформацію про ці передумови. Новий підхід, пов'язаний з роботами інституціоналістів жорстко критикує неокласичну модель раціонального вибору [20, с. 16–38]. "Теорія неповної раціональності", яка враховує наявність інформаційних і когнітивних обмежень, виявилася більш реалістичною, а досвід макроекономічного регулювання доводить необхідність побудови моделей на основі "слабкої раціональності".

Висновки. Як бачимо, намагання вирішити проблему раціональності в межах основного напрямку економічної теорії виявилися не результативними. Лише швидкий розвиток інституціональних досліджень даної проблеми надав нові інструменти для її подолання. Однак, це вже зовсім інша історія. Сьогодні, внаслідок швидкого поширення економіки знань та зміни процесів суспільного відтворення на макрорівні, актуальність подальшого вирішення проблеми раціональності цілком очевидна, що потребує аналізу новітніх тенденцій з урахуванням тих досягнень економічної науки, які емпірично ще не довели свою здатність пояснювати реальні економічні процеси.

Список використаних джерел:

1. Автономов В. Модель человека в экономической науке / Автономов В. – СПб. : Экономическая школа, 1998. – 710 с.
 2. Ананьин О. И. Структура экономико-теоретического знания: методологический анализ / О. И. Ананьин. – М. : Ин-т экономики, 2005. – 244 с.
 3. Базилевич В. Д. Филосовская направленность экономико-методологических исследований / В. Д. Базилевич // Европейский вектор економічного розвитку. – 2012. – № 2. – С. 14-17.
 4. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / ред. А. А. Гриценко. – Х. : Форт, 2008. – 928 с.
 5. Савчук В.С. Актуалізація політико-економічного аналізу проблем і перспектив трансформації капіталізму в умовах формування постіндустріального суспільства / В.С. Савчук // Европейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 2. – С. 127-130.
 6. Тарасевич В. Екуника: гипотезы и опыты : [монография] / Тарасевич В. Н. – М. : ТЕИС, 2008. – 565 с.
 7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – Кн.. I-III. – М.: Наука, 1992. – 572 с.
 8. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии : в 3 т. / Маркс К.; под ред. Ф. Энгельса. – М.: Политиздат, 1978. – Ч. 1: Процесс капиталистического производства, взятый в целом. – 507 с.
 9. Маршалл А. Принципы политической экономии / А. Маршалл. – М.: Прогресс, 1987. – 415 с.
 10. Пигу А. Экономическая теория благосостояния / А. Пигу. – М.: Прогресс, 1985. – 346 с.
 11. Вальрас Л. Элементы чистой политической экономии / Л. Вальрас. – М., 2000. – 448 с.
 12. Кейнс Д. Общая теория занятости, процента и денег / Кейнс Д. // Классика экономической мысли. Сочинения / Кейнс Д. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 480–786.
- [Серия: Антология мысли].
13. Кун Т. С. Структура научных революций / Т. С. Кун. – Пер. с англ. И. З. Налетова. – М., 1975.
 14. Barro R. Money, Expectations and the Business Cycle / R. Barro. New York, 1981. – 357 p.10.
 15. Lucas R. On the Mechanism of Economic Development / R. Lucas // Journal of Monetary Economics. – 1988. – Vol. 22. – P. 3–42.
 16. MacCallum B. The Significance of Rational Expectation Theory / B. MacCallum // Challenge / 1990. Jan./Feb. – P. 31-47.
 17. Sargent T. J. Rational Expectation, the Real Rate of Interest and the "Natural" Rate of Unemployment / T. J. Sargent // Brooking Paper on Economic Activity. – 1973. – № 2.
 18. Friedmen M. A. Theory of Consumption Function / M. A. Friedmen. – N. Y.: Prentson, 1957.
 19. Muth J. Rational Expectation and Theory of Price Movements / J. Muth // Econometrica. – 1961. – Vol. 29. – №3. – P. 315-335.
 20. Саймон Г. Рациональность как процесс и продукт мышления / Г. Саймон // THESIS. – 1993. – Т. 1, вып. 3. – С. 16–38.

References.

1. Avtonomov, V. (1998), *Model' cheloveka v jekonomicheskoy nauke* [Human model in economics], Jekonomicheskaja shkola, SPb, Rossija.
2. Anan'in, O. I. (2005), *Struktura jekonomiko-teoreticheskogo znaniya: metodologicheskij analiz* [The structure of economic and theoretical knowledge: methodological analysis], In-t jekonomiki, Moskva, Rossija.
3. Bazilevich, V. D. (2012), "Filosovskaja napravlenost' jekonomiko-metodologicheskikh issledovanij", *Evropejs'kij vektor jekonomichnogo razvitku*, vol. 2, pp. 14-17.
4. Gricenko, A. A. (2008), *Institucional'naja arhitektonika i dinamika jekonomicheskikh preobrazovanij* [Institutional architectonics and dynamics of economic transformation], Fort, Har'kov, Ukraina.
5. Savchuk, V.S. (2012), "Aktualizacija polityko-ekonomichnogo analizu problem i perspektiv transformacii kapitalizmu v umovax formuvannja postindustrial'nogo suspi'l'stva" *Evropejs'kyj vektor jekonomichnogo rozvy'tku*, vol. 2, pp. 127-130.
6. Tarasevich, V. (2008), *Jekunika: gipotezy i opyty* [Ekunika: hypotheses and experiments], TEIS, Moskva, Rossija.
7. Smit, A. (1992), *Issledovanie o prirode i prichinah bagatstva narodov* [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations], Nauka, Moskva, Rossija.
8. Marks, K. (1978), *Kapital. Kritika politicheskoy jekonomii* [Capital. Critique of Political Economy], Politizdat, Moskva, Rossija.
9. Marshall, A. (1987), *Principy politicheskoy jekonomii* [Principles of Economics], Progress, Moskva, Rossija.
10. Pigu, A. (1985), *Jekonomicheskaja teorija blagosostojanija* [The Economics of Welfare], Progress, Moskva, Rossija.
11. Val'ras, L. (2000), *Jelementy chistoj politicheskoy jekonomii* [Elements of pure political economy], Izograf, Moskva, Rossija.
12. Kejns, D. (2000), *Obshhaja teorija zanjatosti, procenta i deneg* [General Theory of Employment, Interest and Money], JeKSMO-Press, Moskva, Rossija.
13. Kun, T. S. (1975), *Struktura nauchnyh revolucij* [The Structure of Scientific Revolutions], Progress, Moskva, Rossija.
14. Barro, R. (1981), *Money, Expectations and the Business Cycle*, Academic Press, New York, USA.

15. Lucas, R. (1988), "On the Mechanism of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, vol. 22, pp. 3–42.
16. MacCallum, B. (1990), "The Significance of Rational Expectation Theory", *Challenge*, vol. 1–2, pp. 31–47.
17. Sargent, T. J. "Rational Expectation, the Real Rate of Interest and the "Natural" Rate of Unemployment", *Brooking Paper on Economic Activity*, vol. 2.
18. Friedmen, M. A. (1957), *Theory of Consumption Function*, Prenston, N. Y., USA.
19. Muth, J. (1961), "Rational Expectation and Theory of Price Movements", *Econometrica*, vol. 29, pp. 315-335.
20. Sajmon G. Racional'nost' kak process i produkt myshlenija [Rationality as Process and as Product of Thought], THESIS, Moskva, Rossiya.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"